

Eesti inimarengu aruanne 2019/2020

inimareng.ee

Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud

Antti Roose

Kahe artikli autor, TREA

Omavalitsuste arendusjuhtide seminar

2.oktoober 2020, Tallinn

Kellel on võim?

Kellel on informatsioon?

Koroonast murtud trendid. Maailmamuutus->elumuutus.

Statistika - millal tuleb REL2021 üldistus? 2023?

Projektiuuringute usaldusväärsus: kitsas kontekst, napp kvaliteedikontroll.

1000 valim – viga 3%. Kollektiivsed mustrid elude paljuses ja mitmekesisistumises.

Moraalne teadus ja avaandmed.

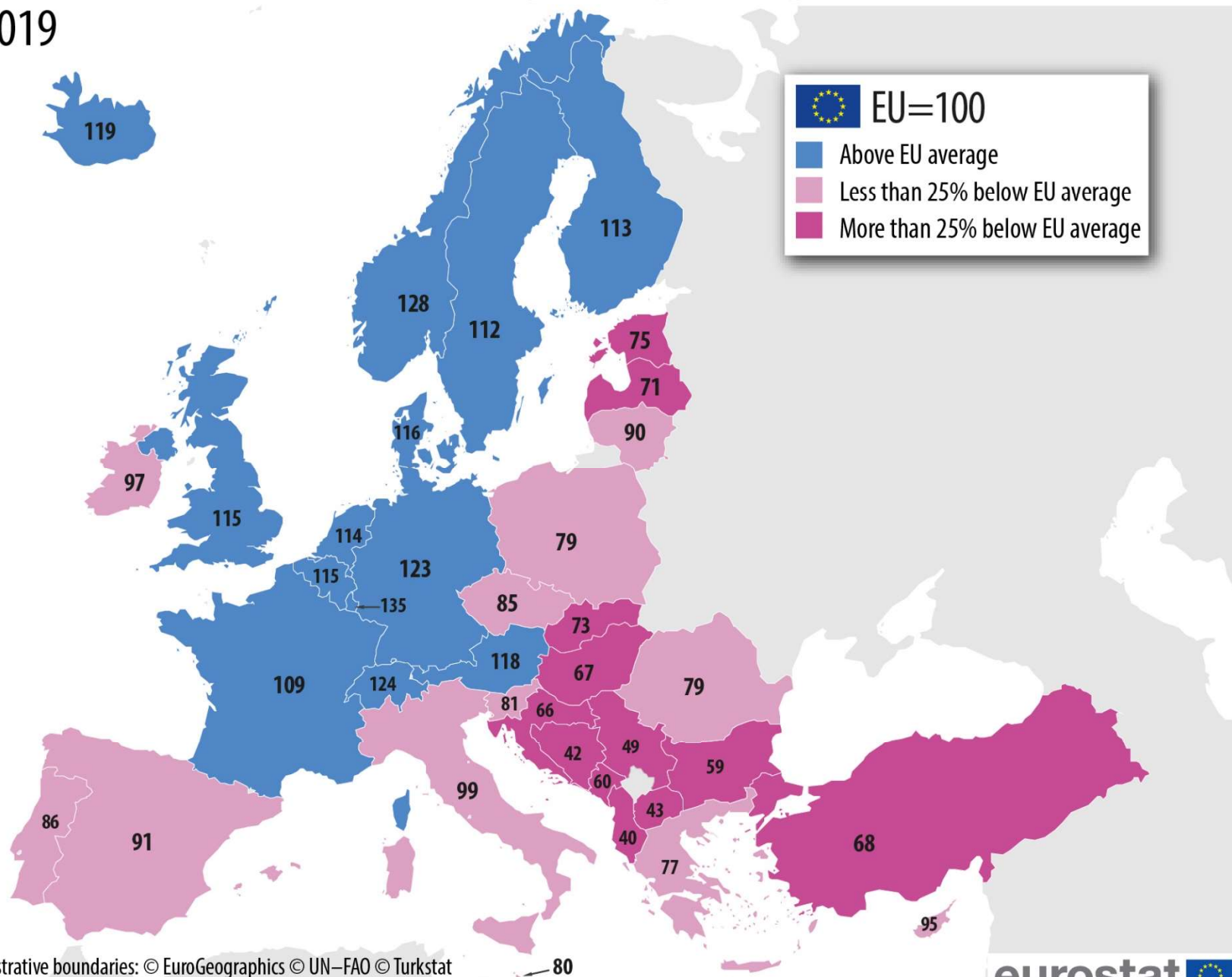
Isikuandmed teenivad turundust tarbijaturul, mitte avalikke otsuseid.

Kas meid juhivad numbrid?

Eesti SKP/elaniku kohta 84% EL keskmisest. Tegelikult individuaalse tarbimise (AIC) tasemelt 75%.

Actual individual consumption per capita in PPS

2019

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 06/2020

eurostat

Kellel on võim?

Kes otsustab? Avalikkus.

Kelle valikud?

Inimene.

Ettevõtja.

Teenusepakkuja.

Ametnik.

Poliitik.

Neoliberalism, mitte ülevalt alla, võimupositsioonilt, vaid:

'Low flying' (Peck, 2013: 146) contextual accounts of neoliberalisms-in-place. Otsustab konteksti kontekst - kaalutlus. Tehnokraatlik, menetluslik, juriidiline.

Kuidas mobiliseerida poliitikameetmeid? Otsusemehhanismid.

Otsused on ajakriitilised. Aga kohakriitilisus?

Keskmine töökoha kaugus 11 km. Kool?

Z põlvkond (sünd. 1996-2006) vahetab kodu ja töökohta u 15 korda elus.

Ida-Virumaa on riskipiirkonnaks kuulutatud Saksamaal

Tartu sai 'augustilainest' jagu

Sirgala risti viadukt, mitte K-Järve rist

Presidendi eessõna.

On küsimused, aga vastused?

„**Kuidas teha** meie suurest pealinnast roheline, jalakäijale ja ratturile turvaline linn, kus oleks ikkagi võimalik kiiresti jõuda ka ühest linna äärest teise?

Kuidas teha nii, et seesama suur linn ei oleks avalike teenuste kõrb, mis puudutab märkamist ja aitamist?

Kas suudame ära kasutada juba enne koroonaviiruse kriisi olemas olnud suundumust, kus eestlased liikusid osaliselt maale ja ilmutasid vastumeelsust sealt jälle linna tööle tulemise suhtes?

Kas meie iduettevõtete ja IKT-sektor ning nende sektorite pakutavad teenused teistes majandusvaldkondades võiksid seda suundumust veelgi tugevdada?

Kas ja kuidas suudame sooritada aktiivse kliimapöörde ja toetada sedakaudu ka oma majandusarengut?”

Allikakriitika ja tabud – kui vaba on mõte ja sõna

- Temaatiline tervik, objektiivne tasakaal ja seosed: maakasutusest arvamusplassini
- Koroonaeelne maailm ju?!
- Rail Baltic arenguteljena
- Maalaste ja maaelu halvustamise neutraliseerimine
- Tallinna roll, võistleb Euroopa linnade liigas
- 'Kliimastumine'
- 'Kantseliidistumine'

Meediakajastus

06.07.2020 Postimees. [Raimond Kaljulaid: Kuidas toetada maaomavalitsusi?](#)

26.06.2020 Postimees. [Riina Solman: Kõikjal Eestis olgu elu](#)

19.06.2020 Sirp. [Aus ülevaade](#)

19.06.2020 Sirp. [Inimkeelne aruanne inimõõtmelise ruumi kohta](#)

19.06.2020 Sirp. [Vabatahtlikult linnadesse surutud Eesti](#)

19.06.2020 Sirp. [Unistus täiuslikust ruumist](#)

14.06.2020 Õhtuleht. [Millises Eestis me tahame elada](#)

13.06.2020 Postimees. [Indrek Ibrus. Eesti aruteluruumi elujõust](#)

13.06.2020 Postimees. [Antti Roose: hea Eesti linn](#)

12.06.2020 Eesti Päevaleht. [Imelist elu nii linnas kui maal](#)

12.06.2020 Maalehe veebisaade. [Kas maal peab kohanema kahanemisega?](#)

12.06.2020 Postimees. [Kuni su küla veel elab](#)

12.06.2020 Postimees. [Kolme miljoni eestlasega oleks kõik palju lihtsam](#)

11.06.2020 Postimees. [Helen Sooväli-Sepping: meid ümbritsev ruum on muutunud](#)

11.06.2020 ERR. Aktuaalne kaamera. [Inimarengu aruanne: Tallinn kasvab ja tiheneb](#)

11.06.2020 Delfi TV. [Inimarengu aruanne: noored ei soovi emotsionaalseks muutunud aruteluruumis osaleda](#)

11.06.2020 ERR. [Külli Taro: Suur osa avalikust ruumist asub meil kaubanduskeskustes](#)

11.06.2020 ERR. Novaator. [Kadri Leetma: Eesti maaelu ei saa kujundada vaid linnaeliit](#)

Peatükid ja toimetajad

Peatoimetaja prof **Helen Sooväli-Sepping**

I Eesti elukeskkondade mitmekesisus 6/71 lk– **Kadri Leetmaa**

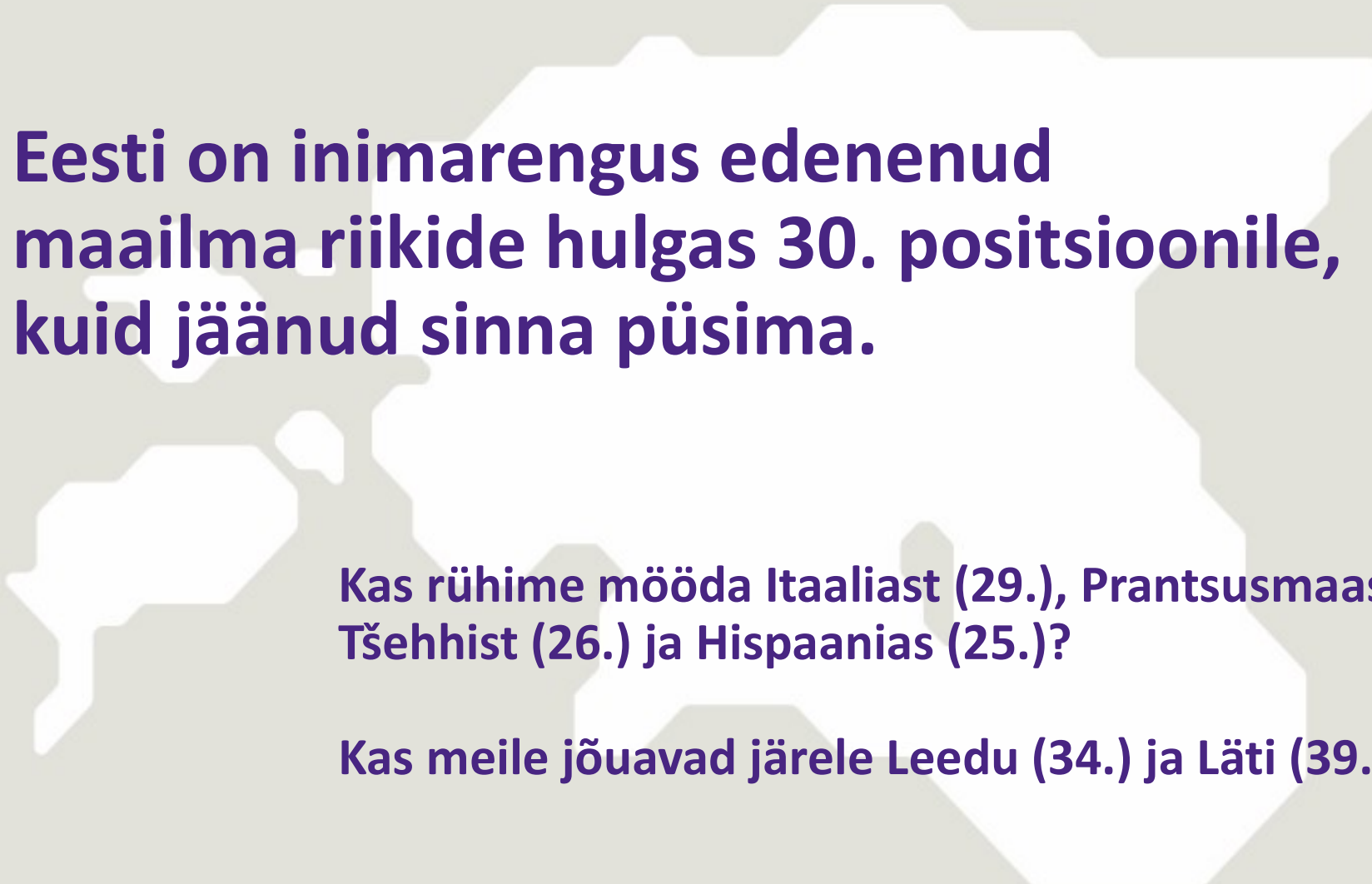
II Avalik linnaruum 5/47 lk– **Epp Lankots**

III Looduskeskkond kui avalik hüve 5/53 lk – **Asko Lõhmus**

IV Eesti aruteluruum 5/45 lk – prof **Indrek Ibrus**

V Tuleviku stsenaariumid 25 lk – **Kristi Grišakov**

24 artiklit 39lt autorilt (teadlased, eksperdid, ametnikud)

**Eesti on inimarengus edenenud
maailma riikide hulgas 30. positsioonile,
kuid jäänud sinna püsima.**

**Kas rühime mööda Itaaliast (29.), Prantsusmaast ja
Tšehhist (26.) ja Hispaanias (25.)?**

Kas meile jõuavad järele Leedu (34.) ja Läti (39.)?

Eesti elukeskkondade mitmekesisus

Kadri Leetmaa

- Suhteliselt väikese rahvaarvu ja territooriumi kohta on **elukeskkondade valik** Eestis lai ja see on omaette väärtus.
- **Autostumine** ja hea maanteevõrk on teinud inimesed liikuvamaks, tuues kohad üksteisele tunnetuslikult lähemale.
- **Ääremaastumine** ei ohusta ainult maakohti, põhiteenused on kadumas maakonnalinnadest. Leppida kokku keskustevõrk ja teenusestandard.

Tabel 0.2. Euroopa ja Eesti linnapoliitika võtmearengud

Aasta-kümnen	Euroopa areng	Euroopa võtmeprotsessid	Linnapoliitika võtmeteemad „vanas“ Euroopas	Linnapoliitika võtmeteemad Eestis
1990	Ühisturu integratsioon ja üleeuroopalised taristud, sh transpordivõrk.	Demokratiseerumine ja riigireformid Kesk- ja Ida-Euroopas.	Kultuur ja turism. Konkurentsipoliitika.	Üleminekureformid, sh maa- ja omandireform ning linnahaldus. Erastamine ja kinnisvaraturu teke.
2000	Euroopa Liidu itta laienemine. Terrorism.	Majandusbuum ja finantskriis.	Suurlinnastud. Elukvaliteet.	Linnaplaneerimine. Kinnisvarabuum, sh eeslinnastumislaine, uued keskused ja linnataristud ning ärilinnak.
2010	Hiigelregioonid suurlinnastute võrgustikuna.	Majanduse taastumine. Kokkuhoiupoliitika.	Nutikas spetsialiseerumine. Tehnoloogiline areng ja innovatsioon.	Suurarendused ja suurtaristud. Keskklassistumine. Avaliku ruumi teema esilekerkimine. Kaasav linn ja kodanikuaktivismi teke.
2020 ja tulevik	Deglobaliseerumine. Euroopa geopoliitilise positsiooni hoidmine maailmas. Kliimanetraalsus.	Majanduskriis. Brexit. Roheline lepe. Digitaalsus. Populism. Euroopa kultuuri kaitse.	Säästlik, tark hooliv linn. „Uus“ demokraatia.	Rail Baltica. Talsinki. Kestlik kahanemine. Sotsiaalsüsteemid.

Suurlinnastumine

Eesti suurlinnastumist väljendab Suur-Tallinna jätkuv kasv: inimesed, majandus ja teenused koonduvad Tallinna linnapiirkonda ning ülejäänud Eesti kahaneb ja taandareneb.

Aglomeratsioonimajandusest kantud, turumajanduslikul piirkonnastumisel on omad suurusreeglid, mis Eesti asustuse mustris toetab vaid Tallinna (päevarahvastik +60000 inimest).

Maakond 1%SKTst 7000 hõivatuga ei kanna majandus- ega teenusgeograafiliselt välja.

Ruumiline tasakaalutus on väikese riigi edu ja heaolu hind. EL ühtekuuluvuspoliitika töötab riigiti. Konvergensis jõuaks struktuuritsükli maakondadesse 10-15 aasta pärast (Rootsi).

Suurlinnastumine

Eesti suurlinnastumist väljendab Suur-Tallinna jätkuv kasv: inimesed, majandus ja teenused koonduvad Tallinna linnapiirkonda ning ülejäänud Eesti kahaneb ja taandareneb.

Tehnokraatlik meetmestik üksiti ei päästa. Erainvestorid ja majapidamised/pered otsustavad. Massiivsemad regionaaltoetused leevendaks turutõrget ja looks tulevikukindlust.

Lähiperspektiivis on lahenduseks eestlaste mitmepaiksus.

Mõtestada ümber elamine/elulaad eeslinnas ja maal.

Suurlinnastumine

Linnaefekt ja aglomeratsiooniefekt, alates 250000 el

Tagamaa laieneb, satelliitlinnad 'laenavad' Tallinnalt suurust.

Kui linn muutub city'ks. Rahvusvaheliseks.
Tallinn City = Ulemiste City

Linnaruumiliselt vertikaalne + horisontaalne kasv,
tiheduskvaliteet

Suurlinnastumine

Ülemiste City

Teenused

Söök

Sündmused

Residentsid

Kuidas tulla?

Kontakt

P

1059 / 1999

Hetkel vabu kohti

EST
ENG

Saa osa suurepärasest kogukonnast.

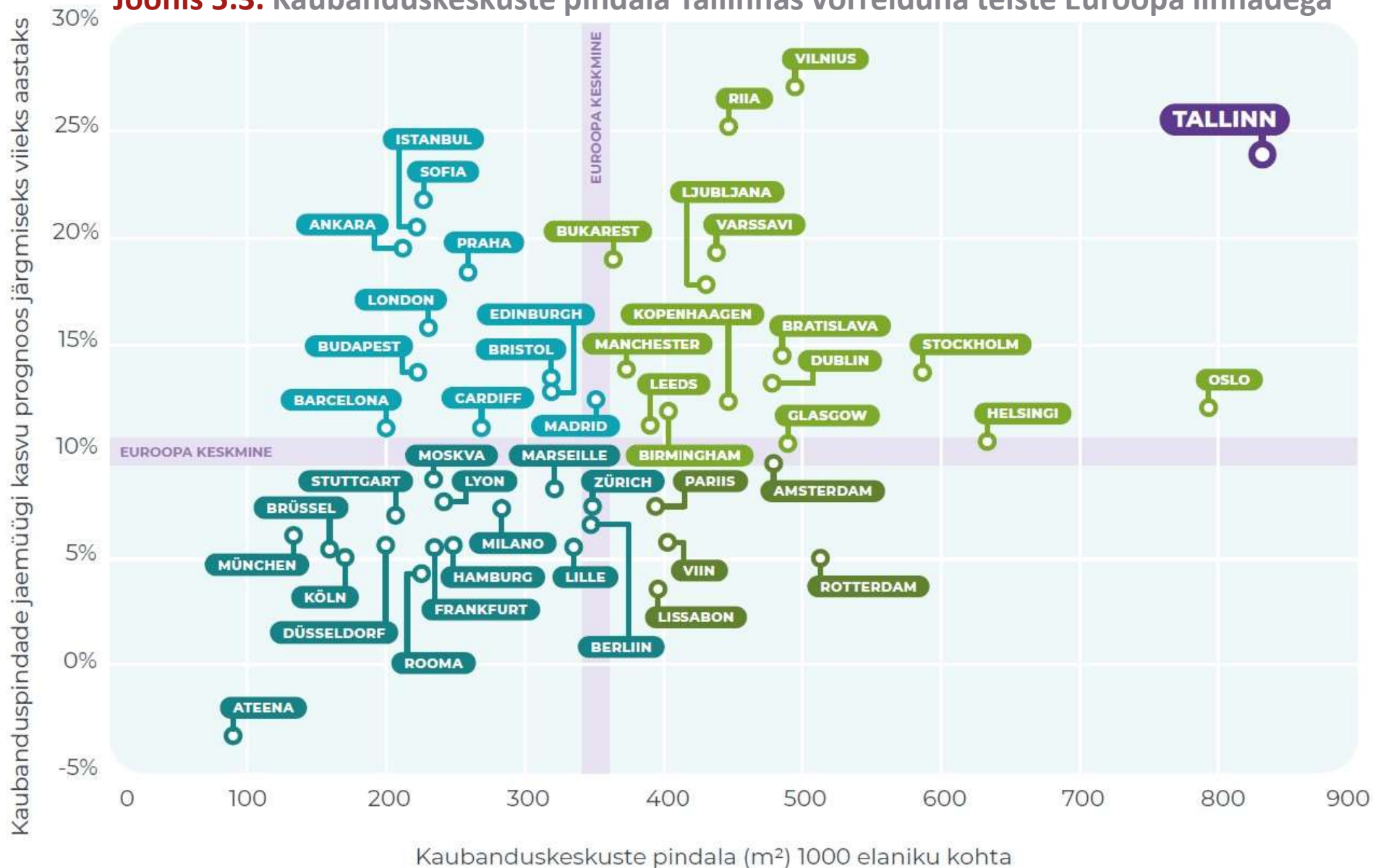
See siin on paik, kus kohtuvad värsked ideed ja jätkusuutlik mõtteviis.

Suurlinnastumine

Grišakov

Joonis 5.3. Kaubanduskeskuste pindala Tallinnas võrrelduna teiste Euroopa linnadega

Joonis 2.3.3. Reidi tee. Vasakul K-Projekti projekteeritud tänavakoridor, paremal ruumiekspertide ettepanek

Kljavin, Pirrus, Kurik ja Pastak

- Koosloome asemel on avaliku ruumi planeerimine Eesti linnades olnud pigem menetlusprotsessile keskenduv ja vormiliselt kaasav kui erinevatele teadmistele ja andmetele tuginev protsess.
- LÄTAK – legaalne ähvardamine, et takistada avalikkuse kaasamist.
- Kaasamisväsimus.

Linnastumine

Linnaline asula (võib olla ka hõre)

20 suurküla Viimsi vallas: asfalteeritud, tänavavalgustatud, valguskaabeldatud, uuselamud, noored, põhikool 5 km raadiuses, tööle 12-20 km.

Maaline asula (võib olla natuke tihe)

264 väikeküla Rõuge vallas, kruusa-ja talutee, pime, oma kaevkanal., valguskaabel riigitee kõrval, 'vahelduvvool', vanad, kooli 15 km, tööle 15-30 km.

Linnastumine

TARK/TOOTLIK LINN Suurlinna/globalmajandus vs
tarbimismajandus

ROHELINE LINN Kohalikud rohelepped

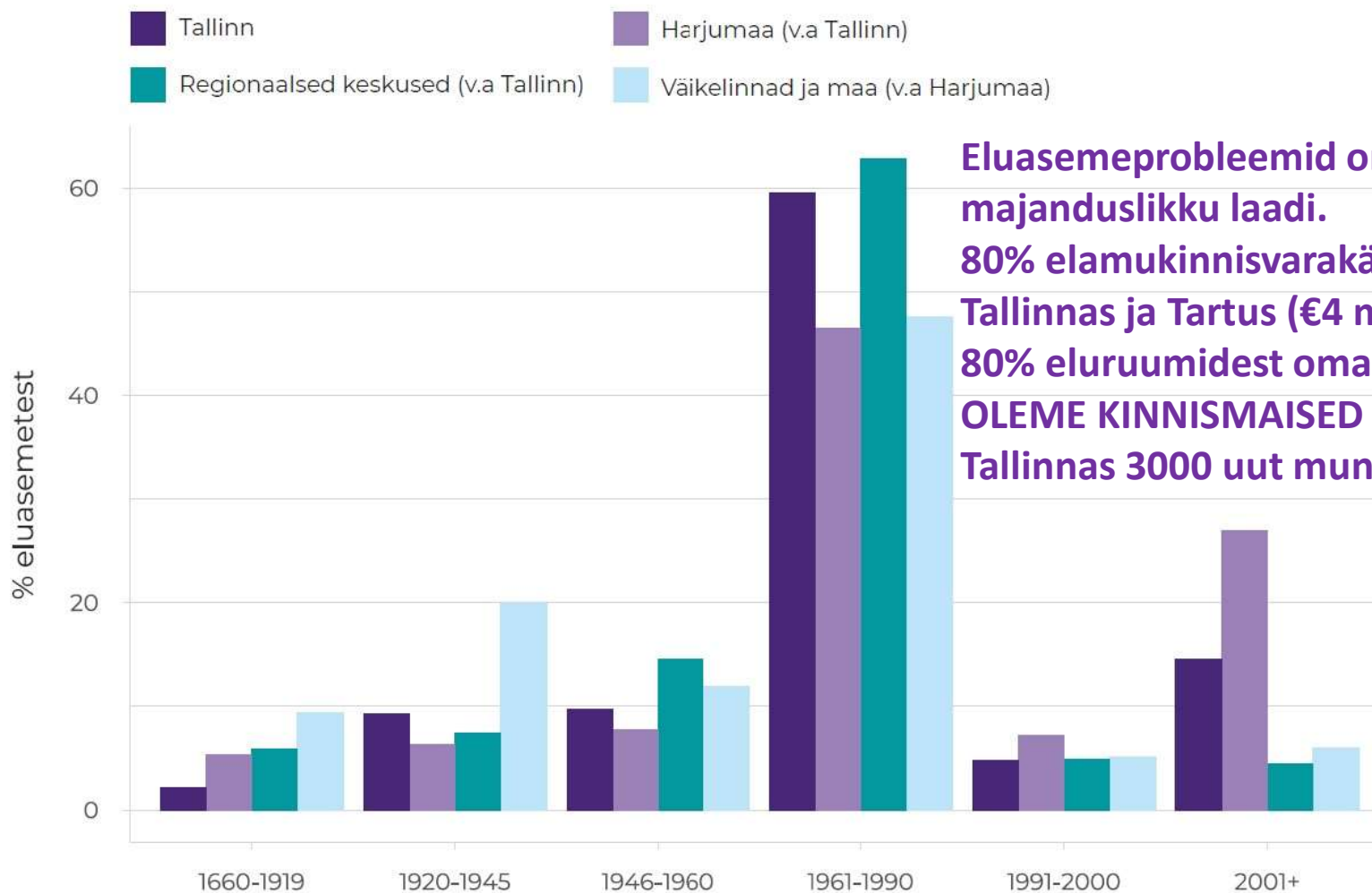
ÕIGLANE LINN Sotsiaalne telg, ühiskondlik sidusus
(segregatsioon, terviselõhe, eakad, taskukohane kodu)

= PAREM LINN linlastele

Kaasaegsed elamistingimused – kelle privileeg?

Anneli Kährik ja Annika Väiko

Joonis 1.4.2. Eluasemete ehitusaeg (regionaalsed keskused on maakonnakeskused)

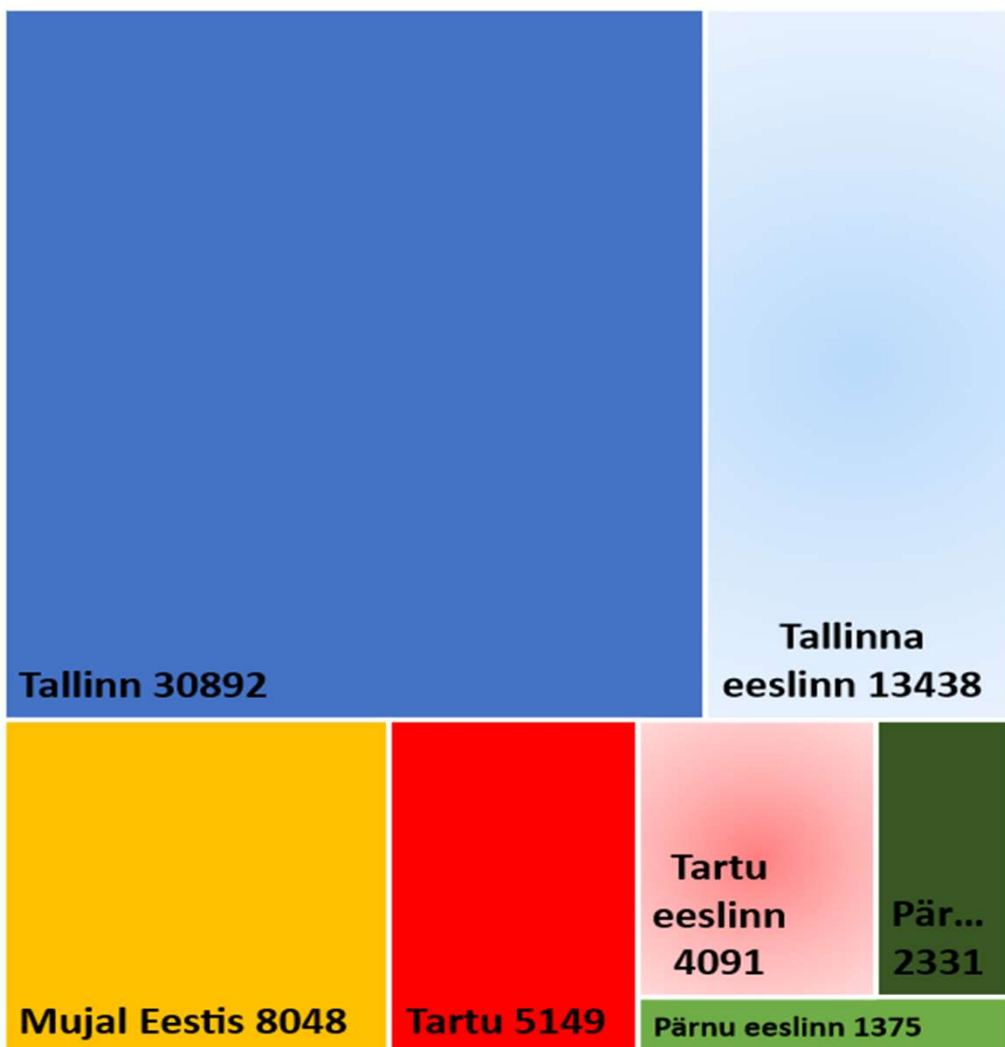

Eluasemeprobleemid on suures osas majanduslikku laadi. 80% elamukinnisvarakäibest Tallinnas ja Tartus (€4 miljardit). 80% eluruumidest omanikuasustatud - **OLEME KINNISMAISED** Tallinnas 3000 uut munitsipaal-eluruumi.

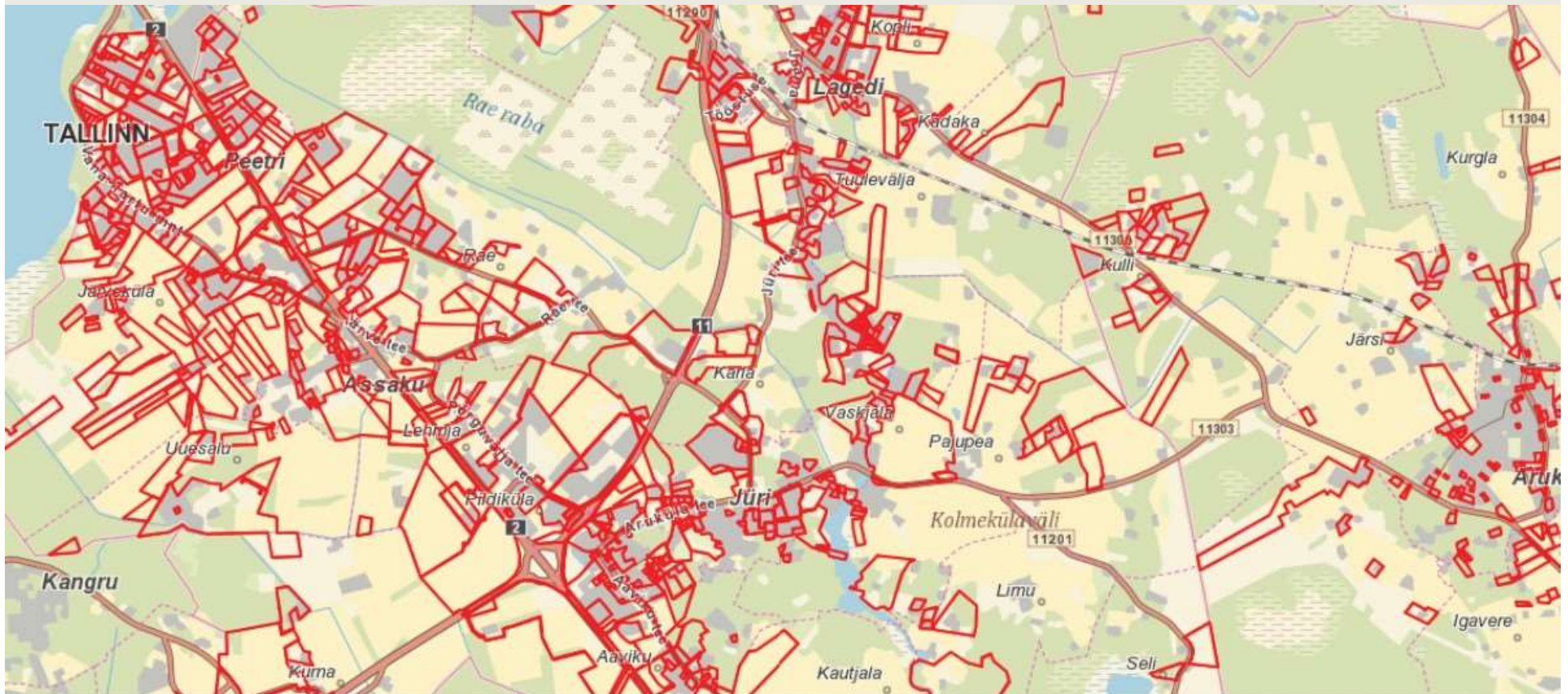
Planeerimisvabaduse võidukäik eeslinna-Eestis

Antti Roose

Joonis 1.3.2. Uute eluruumide jaotus
1999-2018

Roose

Eeslinna-asustus sünnib detailplaneeringute, üksikotsuste summas.
Elukvaliteet kesklinnas ja eeslinnas ei erine Tallinnas, Tartus ega Pärnus sellisel määral nagu suurlinnastunud ja kihistunud, mitmetes kasvulainetes metroubaniseerunud Euroopa ja Ameerika suurlinnades.

Ligipääsetavuse muutused autostunud Eestis

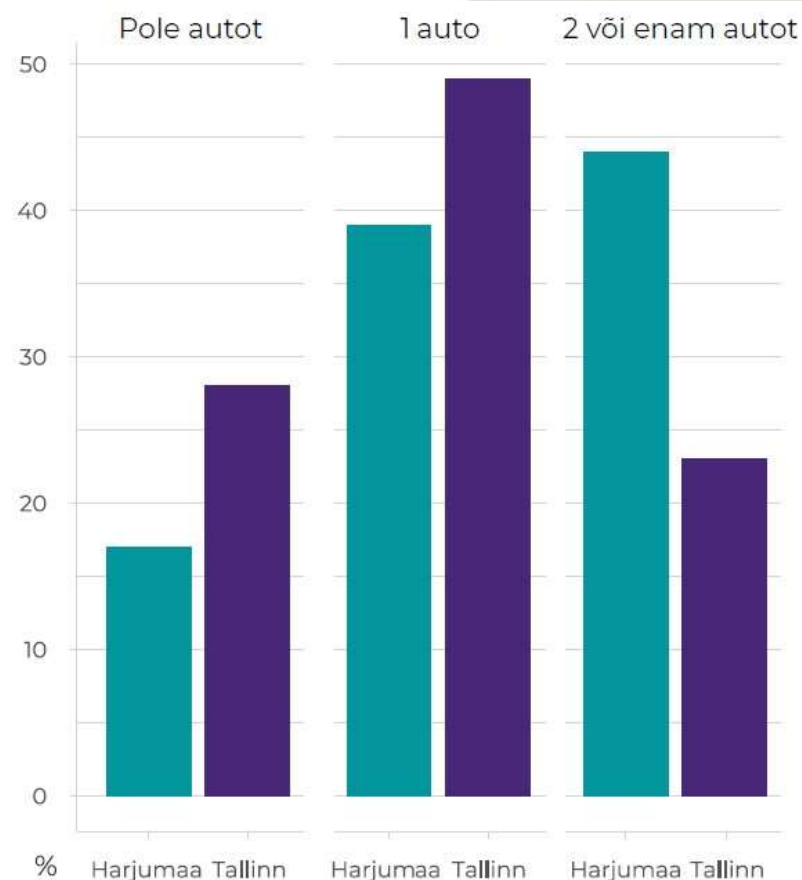
Tauri Tuvikene, Merlin Rehema ja Dago Antov

Kui Eesti suuremates linnaregioonides pärsib autostumine inimeste liikumisvõimalusi, siis ääremaal tagab isiklik sõiduauto teenuste kättesaadavuse.

Autostumine ei tähenda ainult autokasutuse sagenemist, vaid autokultuuri levikut laiemalt.

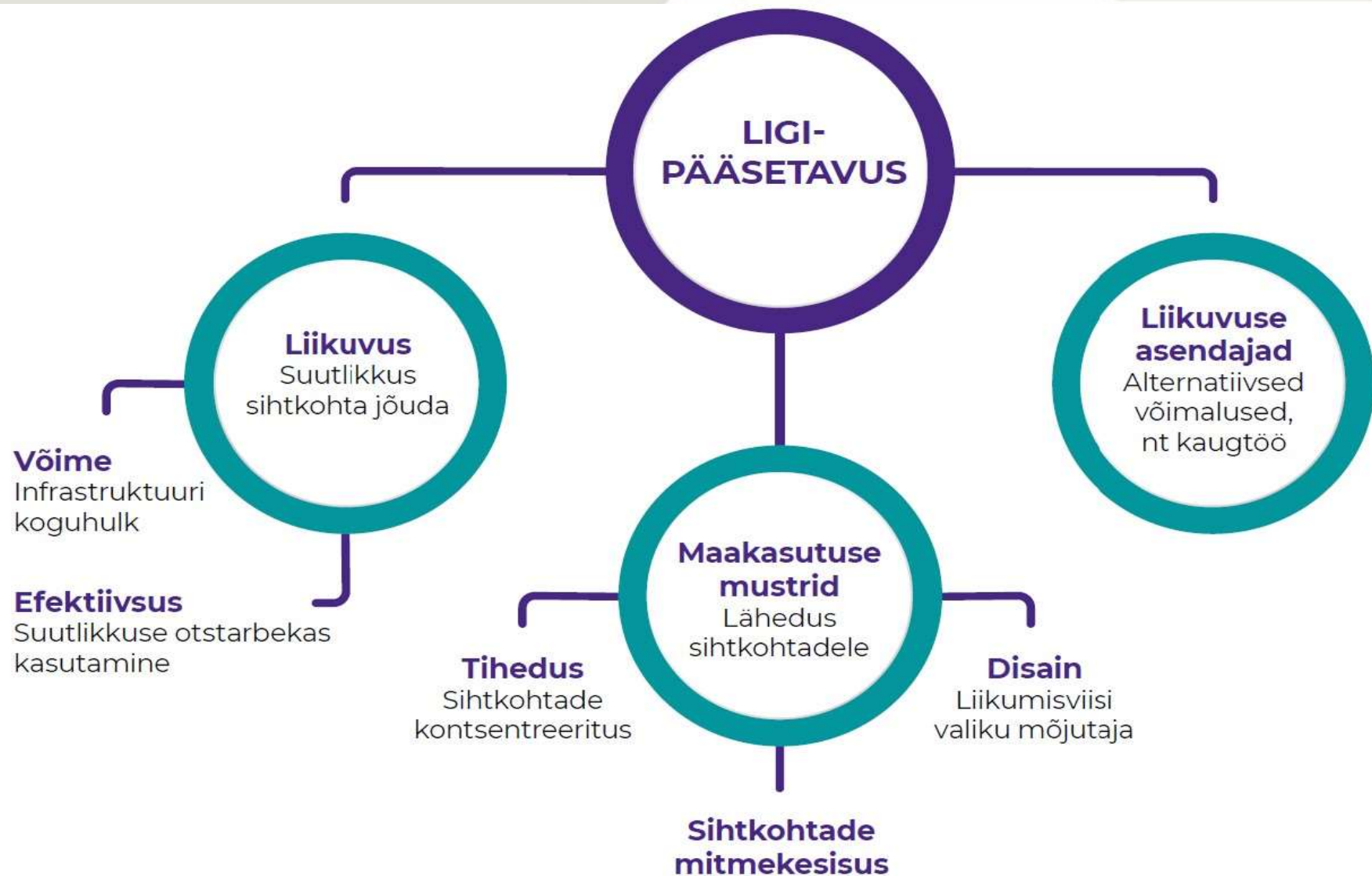
2003–2016 vähenes sõitjate arv maakonnaliinidel kaks korda.

Autode arv peres 2017

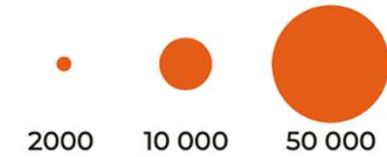

Ligipääsetavuse muutused autostunud Eestis

Tauri Tuvikene, Merlin Rehema ja Dago Antov

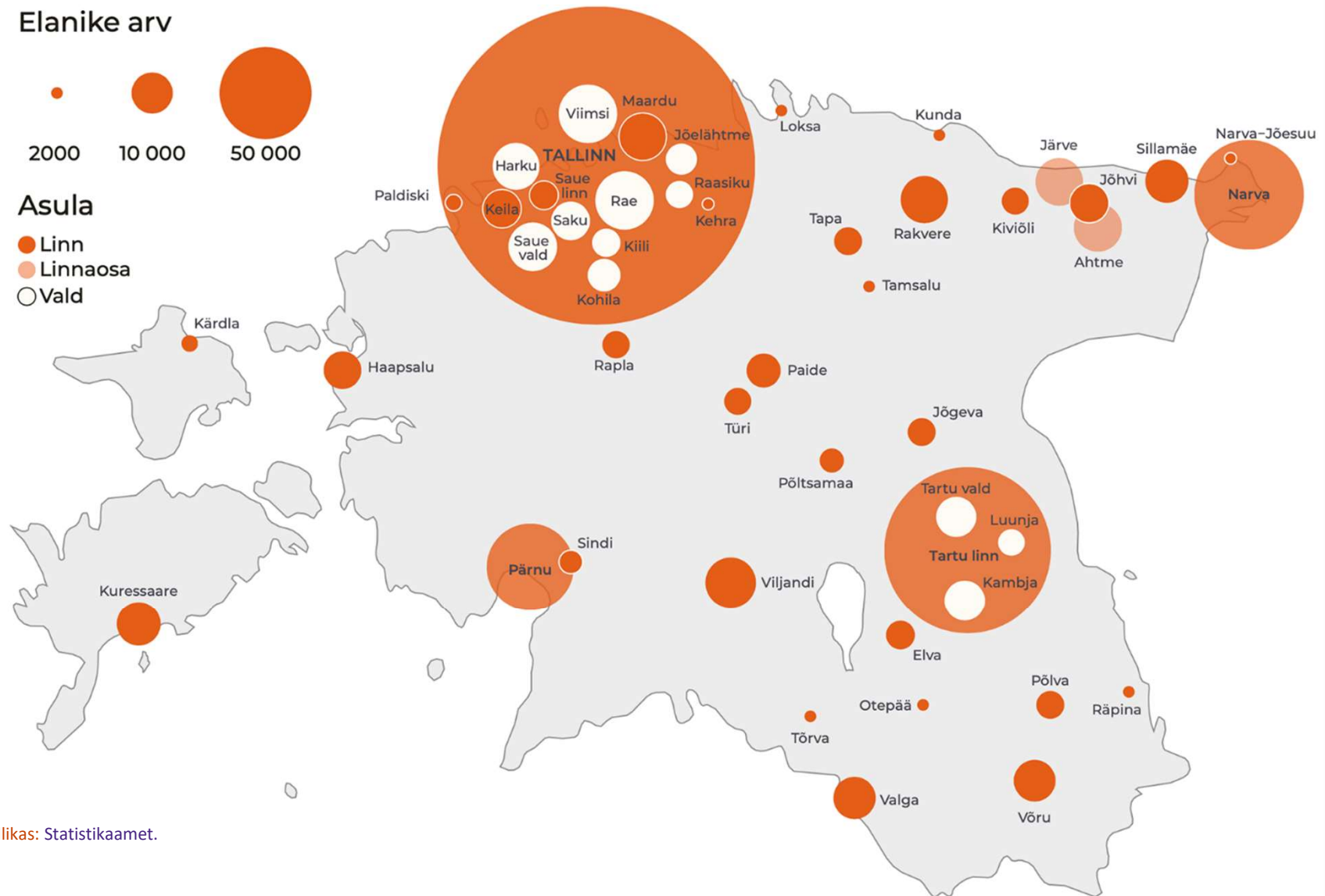

Elanike arv

Asula

- ☒ Linn
☐ Linnaosa
☐ Vald

Allikas: Statistikaamet.

Eesti linnasüsteem

teenusegeograafiliselt

Telia salong 16 linnas

SEB kontor 13 linnas

Sünnitusmaja 11 linnas

Škoda müügisalong 7 linnas

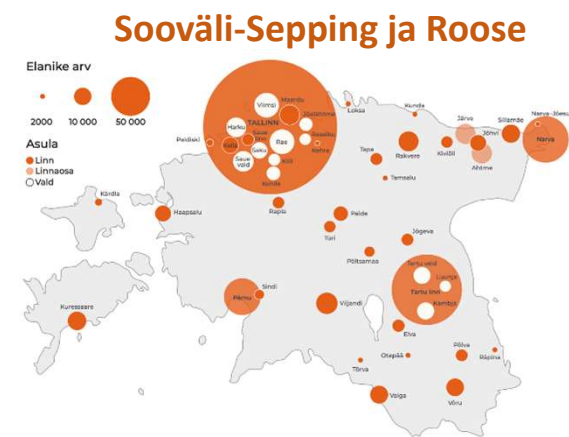
Ketikauplused u 100 asulas

Sularahaautomaat u 90 asulas

Linna/vallavalitsused u 70 asulas

Koolid 160 asulas

Kaugküte 150 asulas

Keskuse ja ääremaa lõhe Eestis

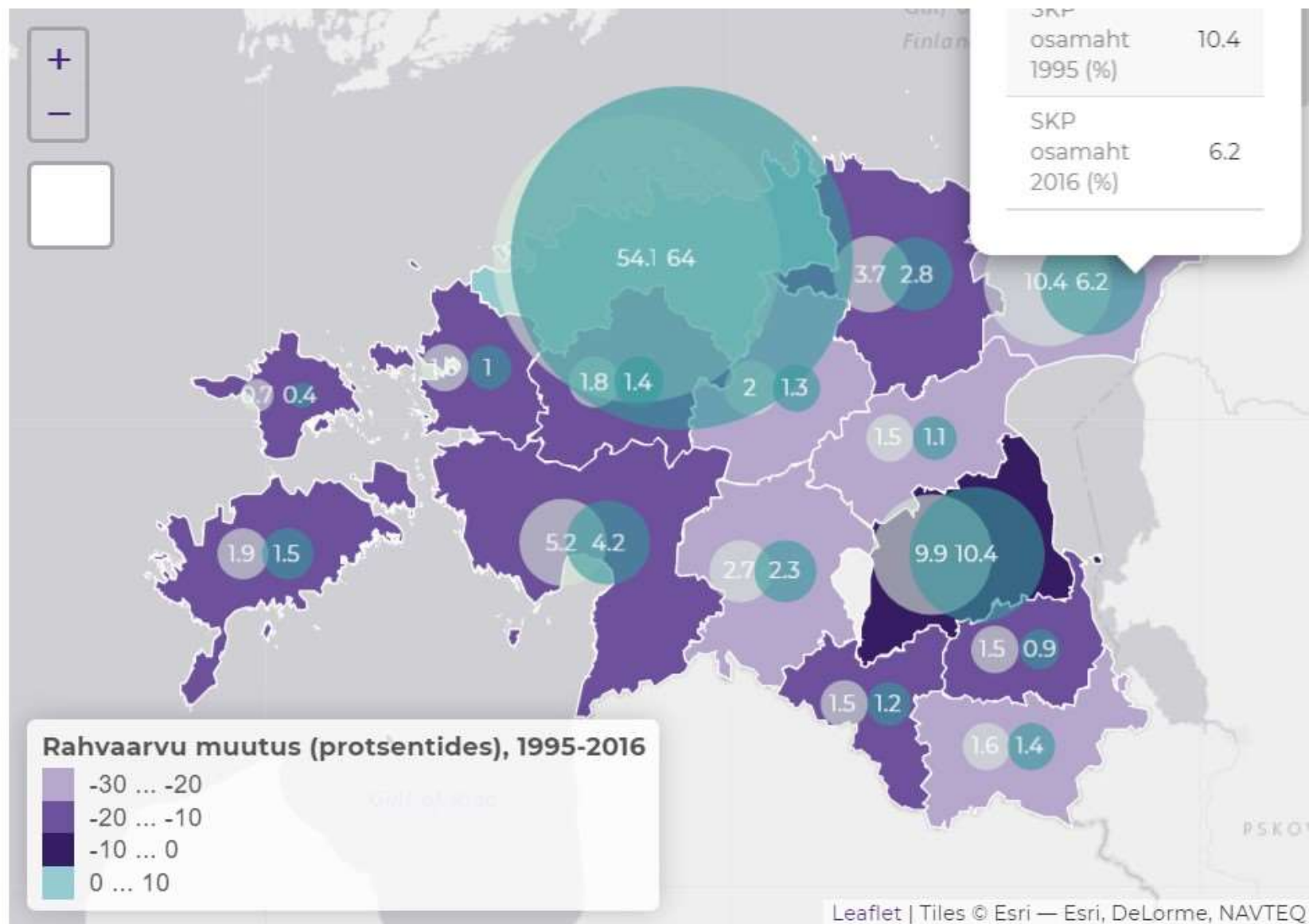
Bianka Plüschke-Altof, Bradley Loewen ja Kadri Leetmaa

Ääremaa mõiste ei ole avalikus aruteluruumis neutraalse tähendusega, vaid seostub enamasti puuduste ja probleemidega, on ääremaakuvand Eesti maapiirkondadele potentsiaalselt häbimärgistav, mõjutades inimeste otsust neid paiku külastada, sinna investeerida või elama asuda, seeläbi ühtlasi süvendades ka objektiivset ääremaastumist.

Joonis 1.2.1. Eesti regionaalne polariseerumine: rahvastikumuutus ja sisemajanduse koguprodukti jaotumine maakonniti 1995. ja 2017. aastal

Plüske-Altöf, Loewen, Leetmaa

Täpsemate andmete nägemiseks kliki maakondadel.

Maakasutuse muutused – linna ja maa tähenduse moondumine, prof Tõnu Oja

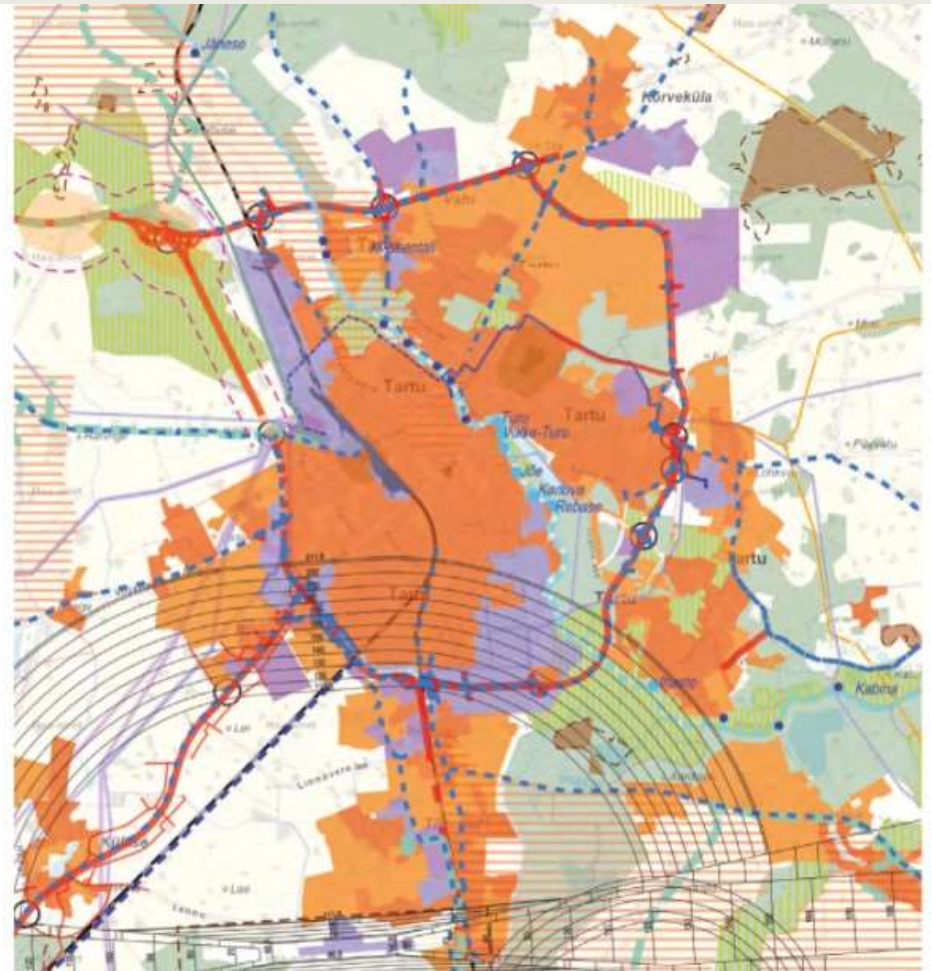
- Linnastumine-sillutamine ning metsastumine:
2000-2017 vähenenud põllumajandusmaade pindala 500 km² (pool Hiiumaad).
- Metsamaa pindala kasvab, kui okasmetsi vähem, metsad nooremad.
- Maamajapidamiste arv vähenes 1/3 2007-2016.

Joonis 1.3.5. Hägusate vs. rangete piiridega maakonnaplaneering – Harjumaa vs. Tartumaa

Roose

Tiheasumid ja asustuse arengualad
Harjumaa planeeringukaardil
(perspektiivne)

Tiheasumid ja asustuse arengualad
Tartumaa planeeringukaardil
(perspektiivne)

Mis on avalik ruum?

Joonis 2.1.1. Keila linna omandistruktuuri kaart (üldplaneeringu lähtematerjal)

Paaver ja Kiivet

Avalik ruum

Eesti elukeskkonda kujundab liberaalne ruumikäsitlus, mille kohaselt on avaliku ruumi peamine roll olla individuaalsetele hüvedele allutatudtarbimis- ja söitmisruum.

Avalik ruum on koht, kus jagatud identiteeti võimendada ja erinevate ühisrituaalide abil taasluua.

Hästi toimivate asulate pinnast peaks 50% olema kasutuses avaliku ruumina, kuid selle eesmärgi täidavad vähesed asulad.

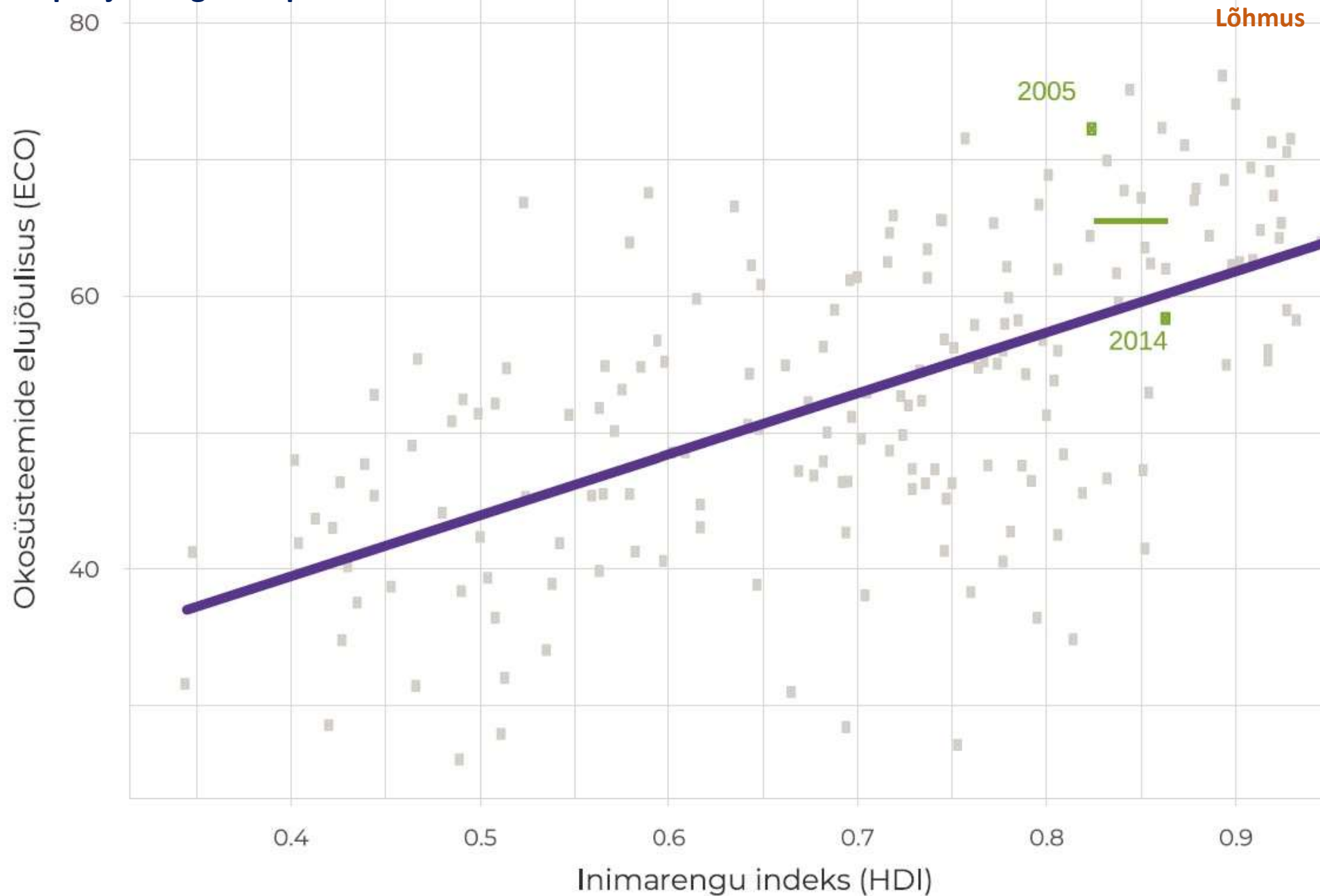
Ehituspärand ja loodusalad

Ehituspärand ja loodusalad kultuuri osana tugevdavad Eesti inimeste keskkonnasuhet ja kodutunnet.

Ehituspärandi taaskasutus vs suutlikkus renoveerida.

Keskkonnateadlikkus ei teki füüsilise kontaktita loodusega.

Joonis 3.0.1. Inimarengu indeksi ja ökosüsteemide elujõulisuse indeksi seos 179 riigi põhjal ning Eesti positsiooni muutus 2005–2014

Avalik arutelu

Avalik arutelu loob parema elukeskkonna ja püüdleb ühismeelele.

Tasakaalustatud arutelukeskkond (sõlt.moderator)

Erialakeele barjäär ja vormilisus: kaasamisvõimsus

Laiapõhjaline demokraatia: digiplatvormid, asjatundlikud ametnikud, usaldusväärsed eksperdid

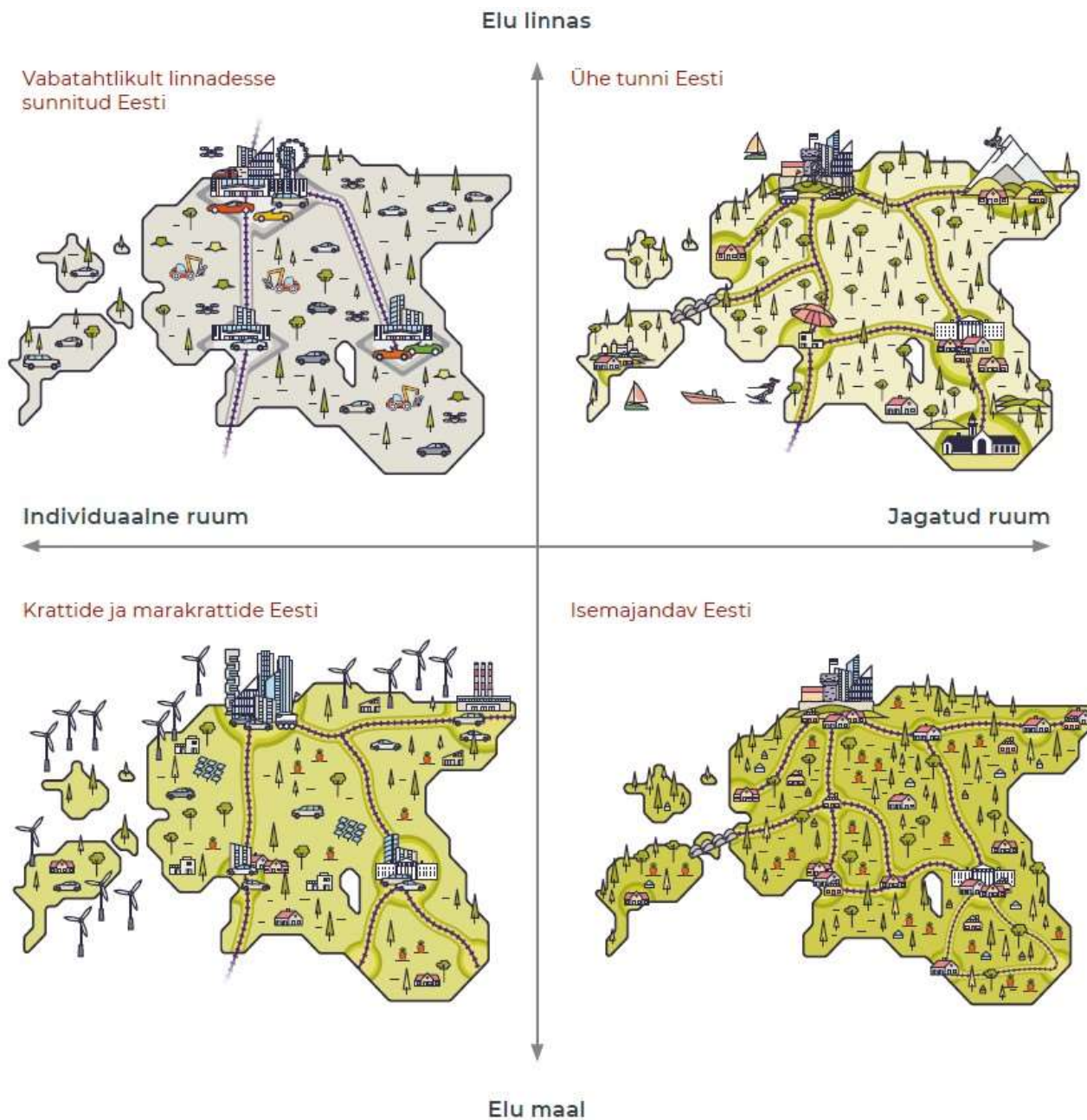
Maakonnalehtede tulevik.

Arengueeldused – Eesti Euroopas

- Euroopa poliitiline integratsioon või eraldumine, föderaliseerumise mõjud
- Ränne Euroopasse, sh Eestisse, EL rändepoliitika
- Euroopa majandusareng ja eurotsoon
- Euroopa transpordipoliitika (TEN-T)
- Euroopa struktuurifondid

Joonis 5.5. Eesti 2050 elukeskkonna stsenaariumid asustusstruktuuri ja avaliku ruumi teljel

Krišakov ja Kaevats

Vabatahtlikult linnadesse sunnitud Eesti

Krišakov ja

Kaevats

Rahvastik linnades:

80%

Varanduslik kihistumine:

suur

Ruumiline ebavõrdsus:

suur

Ühe tunni Eesti

Krišakov ja

Kaevats

Rahvastik linnades:

80%

Varanduslik kihistumine:

väike

Ruumiline ebavõrdsus:

väike

Krattide ja marakrattide Eesti

Krišakov ja

Kaevats

Rahvastik linnades:

70%

Varanduslik
kihistumine:

suur

Ruumiline ebavõrdsus:

väga suur

Isemajandav Eesti

Krišakov ja

Kaevats

Rahvastik linnades:

60%

Varanduslik kihistumine:

väike, aga ühiskond pole kuigi rikas

Ruumiline ebavõrdsus:

esineb paikkonniti

Ettepanekud 'riigile'

- Eesti vajab linnapoliitikat, mis lähtub linnapiirkondadest. Tõsta keskustugevust töö, teenuse, elamise teljel.
- Eesti vajab kaht haldusmudelit – üht suurlinnastumise, teist kahanemise puhuks.
- Linna rohealad ning linnaruumi kvaliteedi tõstmine on inimeste heaolu ja tervise seisukohast vältimatult vajalikud.
- Arutelukvaliteedi tõstmiseks alata meediaharidusprogramme laiemale elanikkonnale.
- Kodanike aruteluoskuste ja kaasamise praktikate arendamisse saab panustada riik usaldusväärsete ametnike ning ekspertide, samuti digiplatvormide näol.

Uuri aruannet:

inimareng.ee

antti.roose@trea.ee